

Poznámky k provádění restaurátorských průzkumů kamenosochařských památek na příkladu mariánského (morového) sloupu v Poličce

Petr Gláser

restaurátor
conservator-restorer
glaser.petr@gmail.com

Abstract

Comments on Conducting Restoration Examination of Masonry and Sculptural Monuments Illustrated by the Example of the Marian (Plaque) Column in Polička

In the contribution the author focuses on conducting restoration examination of masonry and sculptural works of art from the point of view of the methodology of restoration; his findings are demonstrated by the example of the restoration examination of the Marian (Plaque) Column in Polička. He deals with the questions of specification of methods and goals of the restoration examination and he occupies himself with the terms such as interdisciplinary collaboration, objectivity and continuity of restoration examination and suchlike. He briefly lists the drawbacks and limitations of conservation practice during the preparation phase of restoration projects and points out the need for implementation of pilot projects.

Klíčová slova: restaurátorský průzkum, Polička, interdisciplinarita, objektivita, pilotní projekt

Keywords: conservation survey, Polička, interdisciplinarity, objectivity, pilot project

Příspěvek se věnuje restaurátorskému průzkumu z pohledu praktikujícího restaurátora. Reaguje také na současnou praxi v oboru, kdy vzniká mnoho restaurátorských průzkumů, z nichž některé mají nízkou vypovídací hodnotu. Své poznatky jsem čerpal mimo jiné při restaurátorském průzkumu mariánského sloupu v Poličce, který jsem se svými spolupracovníky dokončil v loňském roce, a který v textu často používám jako příklad.¹ Smyslem textu není podat komplexní zprávu o provedeném restaurátorském průzkumu, ale vyzvednout ty momenty, které považuji za důležité. Stmelujícím prvkem referátu je v souladu se zaměřením konference pojem interdisciplinarity.

Provádění restaurátorského průzkumu se stalo neodmyslitelnou součástí restaurátorského procesu a o jeho významu nelze snad ani pochybovat. Cílem restaurátorského průzkumu je, zjednodušeně řečeno, poznání díla potřebné k formulování a případnému provedení optimálního restaurátorského zásahu. Záměrně používám toto zdánlivě neurčité vymezení. Ukazuje totiž primárně na vztah mezi průzkumem a záměrem opravy, případně zásahem samým, který lze označit především za praktický, účelový.²

Naši základní myšlenkou byla realizace skutečně příkladného a v pravém slova smyslu interdisciplinárního restaurátorského průzkumu. V obecnější rovině jsme se snažili o vytvoření standardu, který bude aplikovatelný na další podobné památky. V komerčním prostředí běžné zakázky jsme se tak prakticky pokusili sledovat ideu modelového projektu.

Restaurátorský průzkum mariánského morového sloupu v Poličce začíná v roce 2011 ve chvíli, kdy se od sochy sv. Víta definitivně odděluje doplněk pravé ruky s knihou a při pádu demoluje nižší partii sochy. Nečekané poškození sloupu na pohledově exponovaném místě tak upozornilo, stejně jako tomu bylo již v minulosti,³ na nedobry stav díla a vyvolalo potřebu nastalou situaci řešit. Ve stejném roce se k tomu účelu na pozvání starosty města poprvé schází komise odborníků.⁴ Následující rok je realizována první etapa prací – interdisciplinární restaurátorský průzkum.

Jmenování komise patří bezesporu k důležitým krokům, které pozitivním způsobem ovlivnily průběh prací. Jak po stránce odborné, tak organizační. Okruh odborníků, zakotvený v právním rámci státní památkové péče, se rozšířil o další profese a doplnili jej také zástupci místní samosprávy a místní odborné organizace – městského muzea. Vznikla nová funkce koordinátora, která obvykle bývá spíše implicitně přítomná v postavě samotného restaurátora nebo osvětleného správce či vlastníka památky.

Rozličné specializace a do jisté míry i zájmy delegátů daly vzniknout mnoha požadavkům na průběh a výsledek práce. Ze společných diskuzí nakonec vzešlo odpovídající stanovení cílů a metod průzkumu. Zřízení a práce komise byla snad jedinou adekvátní odezvou na výjimečné

1 GLÁSER, Petr. *Mariánský (morový) sloup v Poličce. Restaurátorský průzkum ze dne 30. 9. 2012* (uloženo na MěÚ v Poličce, na NPÚ GnŘ v Praze a v Městském muzeu v Poličce).

2 Ostatně v podobném duchu je definován také právní rámec obnovy kulturních památek resp. provádění restaurátorského průzkumu, viz § 14, odst. 3 Památkového zákona a § 10, odst. 3 Vyhlášky č. 66/1988 Sb. Více také komentáře viz ZÍDEK, Martin; KLUSOŇ, Jiří. *Zákon o státní památkové péči a jeho prováděcí předpisy s komentářem*. Praha : ABF 2005. ISBN 9788086905105.

3 Také restaurování v roce 1941–1942 bylo iniciované ze strany města po odpadnutí části výzdoby sloupu (viz rest. zpráva cit. v poznámce 1).

4 Formulování požadavků památkové péče a celkové přípravy realizace restaurování se po metodické stránce ujal PhDr. V. Nejedlý, CSc. z NPÚ ÚP v Praze. Ten také na základě svých zkušeností a z dostupné literatury sestavil základní obrysy plánovaného interdisciplinárního průzkumu.

Obr. 1 (vlevo nahoře) Polička, mariánský sloup, celkový pohled, stav v roce 2012. (Foto P. Gláser, 2012)

Obr. 2 (vpravo nahoře) Polička, mariánský sloup, detail sochařské výzdoby střední části. (Foto J. Lebeda, 2012)

Obr. 3 (vpravo dole) Polička, mariánský sloup, v průběhu restaurátorského průzkumu, na snímku R. Tauchmanová a P. Gláser. (Foto J. Lebeda, 2012)

umělecké kvality poličského morového sloupu a jeho význam, potvrzený mimo jiné i statusem národní kulturní památky. Přesto není takové řešení u podobných úkolů zcela běžné.

Do klasického vztahu památkář – restaurátor – vlastník tak přímo vstoupily další zájmové skupiny se svými názory a podněty. Rozšíření názorového spektra s sebou přineslo nové možnosti uchopení celé problematiky. Zpětně je taková situace samozřejmě vykoupená většími nároky na organizaci práce a profesionalitu všech zúčastněných. Zřízení komise pro obnovu sloupu je pak přirozenou reakcí na nové zasazení památek do širšího kontextu,⁵ které přesahuje možnosti oboru památkové péče a logicky vyžaduje mezioborový přístup – mezioborovou spolupráci.

Je těžké zpětně vypsát, které konkrétní názory byly pro sestavení podoby průzkumu a jeho provedení zásadní a přínosné. Rozhodně ale pokryly oblasti, jež není „klasický“ pracovní kolektiv běžně schopný kvalitně zpracovat. Takovými oblastmi byla zejména znalost místních poměrů, např. historie, socioekonomických vztahů, městské dotací politiky či požadavků „provozu“ památky.⁶ Charakter památky si vyžádal přesahy i do jiných odvětví, například stavebnictví, jako je bezpečnost práce a technický dozor atd. Uvážené zapojení principů mezioborové spolupráce, jak z výše řečeného vyplývá, znamená velký přínos již v přípravné fázi projektu obnovy a pomáhá i k určení cílů a metod restaurátorského průzkumu.

V průběhu přípravných prací i samotného průzkumu se stále projevoval nedostatek použitelné (současné) odborné literatury. V českém prostředí skutečně není mnoho odborných a metodických příruček a nezbyvá, než zpracovávat informace obsažené v roztroušených, převážně časopiseckých článcích několika málo autorů a sledovat práce vznikající na půdě vysokých škol. Nejlepším vodítkem tak zůstala zahraniční literatura.⁷

Zde uvádím jeden typický příklad, který výše naznačenou situaci dokresluje. Jednou z mých prvních prací na sloupu byla dokumentace jeho současného stavu a poškození. Původní pracovní zápisky a pořízená fotodokumentace dostaly nakonec podobu přehledné Tabulky poškození a změn v závěrečné restaurátorské zprávě. Nejde o nic jiného než názorné představení identifikovaných poškození, které na památce můžeme najít.⁸ Myšlenka to není nová a mnoho restaurátorů podobné přehledy, s různou formální úpravou, běžně používá již řadu let. Sám jsem si v průběhu praxe „piloval“ svůj vlastní seznam. Z hlediska obsahu jsou ale takové přehledy často nesourodé a jejich využití brání celá řada obtíží.

Přehledy tak spíše než objektivní informace o díle odrážejí dobový stav oboru restaurování, rozdílné vzdělání restaurátorů, úroveň (přírodovědného) poznání atd. Proto jsem s nadšením

5 Nový pohled na hodnoty památek představuje ucelený systém publikovaný B. M. Feildem (1919–2008). Hodnoty rozděluje do tří velkých skupin na emocionální, kulturní a užitkové, které se dále dělí do podskupin. Hodnoty mají být rozpoznány ještě před zahájením obnovy a sestaveny podle pořadí důležitosti. Jediné tak, podle Feildena, získáme správnou představu o objektu (doslova „essential messages“) a dokážeme jej chránit. Podrobněji viz např.: FEILDEN, Bernard. M. *Conservation of Historic Buildings*. Oxford : Routledge, 2012. ISBN 9781136415296.

6 V této souvislosti nelze zapomenout na vztah místních obyvatel k památce, resp. odpovědnost správce památky vůči obyvatelům města. Díky přístupu města a spolupráci s tammím muzeem byla uspořádána beseda s občany. I z tohoto setkání vzešlo mnoho zajímavých myšlenek a požadavků, které nelze při formování podoby zásahu zanechat bez povšimnutí.

7 Obrisy interdisciplinárního restaurátorského průzkumu převzaty a upraveny z SNETHLAGE, Rolf. *Leitfaden Steinkonservierung: Planung von Untersuchungen und Massnahmen zur Erhaltung von Denkmälern aus Naturstein*. Stuttgart : IRB Verlag, 1997. ISBN 3816746845.

8 V ideálním případě přehled poškození přímo navazuje na grafické zakreslení poškození a tak získává navíc určité kvantitativní měřítko.

Obr. 4 Polička,
mariánský sloup,
biologický průzkum,
na snímku J. P. Halda
při odběru vzorků.
(Foto P. Gláser, 2012)

přijal publikaci *Ilustrovaného glosáře projevů poškození kamene*, která přináší nová pravidla do terminologických zmatků.⁹ Jde nepochybně o významný nástroj pro vědecké diskuze o degračních jevech a procesech.

Nicméně ani tato příručka nemohla být jednoduše aplikovaná na případ poličského sloupu. Ani k tomu není určena. Její omezení je nutné vidět právě v mezinárodním přístupu. Snaha zachytit poškození kamene, které budou mít obecnou platnost, tak nutně zasouvá do pozadí důležité vlivy, jež lze nejlépe charakterizovat jako lokální (lokální materiál, lokální klimatické podmínky apod.). Tuto „lokální“ složku bylo nutné při mapování konkrétních poškození doplnit.¹⁰

Plánované práce neměly být v žádném případě přehledem možného.¹¹ Způsob provedení průzkumu a použité metody/techniky nebyly rozhodně vyčerpány. Vše bylo podřízené jedinému cíli a tím bylo poznání památky ve vztahu k plánovanému restaurátorskému zásahu.

Dále v textu se věnují několika málo okruhům, kterým přikládám zvláštní význam a které se práce těsně dotýkají. Prvním je již výše zmiňovaná interdisciplinarita. Přestože se cíle restaurátorského průzkumu zdají být jasné a zcela konkrétní, prodělává toto pole neustálý vývoj a změny.¹² Výmluvně svědectví o měnícím se pojetí práce získáme porovnáním dvou současných

9 *Ilustrovaný glosář projevů poškození kamene* (kol.). ICOMOS-ISCS, ITAM 2011. ISBN 978-80-86246-38-3, je původním výstupem Mezinárodního vědeckého výboru ICOMOS pro kámen (ISCS). Jeho český překlad vznikl pod redakcí M. Drdáckého, Z. Slížkové a A. Zemana. Srovnej např. s DIMES, Francis G.; ASHURST, John. *Conservation of Building and Decorative Stone*. Oxford : Butterworth-Heinemann, 2001. ISBN 9780750638982 v kapitole Illustration of Weathering and Decay Phenomena.

10 Ukazuje se, že nedostatek v nabídce domácí literatury nelze v případě památkové péče resp. restaurování plnohodnotně nahradit překladem cizojazyčných textů. Alespoň ne bez patričné „lokalizace“.

11 Ostatně taková úloha restaurátorskému průzkumu nenáleží. Omezené finanční a časové možnosti měly vlastně v tomto pohledu paradoxně pozitivní dopad. Díky tomu je představená podoba interdisciplinárního restaurátorského průzkumu funkční a přenositelná do komerčního prostředí.

12 Záměrně teď vynechávám otázku formálního zpracování, na kterou má vedle proměn oboru významný vliv stále se zvyšující úroveň a dostupnost technického vybavení.

Obr. 5 Polička, mariánský sloup, měření metodou ultrazvukové transmise, na snímku v koši vysokozdvížečné plošiny K. Bayer, P. Gläser. (Foto Z. Gläserová Lebedová, 2012)

odborných textů publikovaných v rozmezí pouhých sedmi let.¹³ V obou případech je sestavili zástupci oboru dějin umění a chemie – technologie.¹⁴ Obě práce se shodně vyjadřují k určující úloze odborných průzkumů ve vztahu k poznání díla, záměru/projektu restaurování a restaurátorskému zásahu. Rozdílně je uchopená otázka mnohooborovosti. Starší práce z roku 1998 vypočítává úkoly jednotlivých zpracovatelů (památkář, technolog, restaurátor) a dílčí výsledky klade vedle sebe. V praxi tento přístup často vede k více či méně mechanickému skládání dílčích zpráv, měření a laboratorních vyšetření dohromady a neumožňuje důkladnou revizi získaných informací a jejich řádné vyhodnocení.

V mladší publikaci z roku 2005 zaznamenáváme posun k významu interdisciplinarity, jak jej chápeme nebo chceme chápat dnes. V úvodu práce je výstižně napsáno: „*průzkum výtvarného díla ... je činností navýsost interdisciplinární. Tato mnohorozměrovost a prolínání se informací získávaných rozličnými metodami z různých oblastí lidského poznávání má své kořeny v samotném výtvarném díle...*“¹⁵ Klíčové je v tomto případě zmíněné „prolínání se“. Naplnění této koncepce klade větší nároky na zpracovatele průzkumu, ale lépe postihuje charakter památek a přináší kvalitnější poznání.

Opět nejde o nic převratného a v praxi se změna projevuje hlavně v organizaci práce. Nelze v tomto případě akceptovat situaci, kdy se restaurátor stává především manažerem či garantem prováděného průzkumu a práci pouze přerozděluje jednotlivým pracovníkům/specialistům. Tento přístup, objevující se v poslední době až nepříjemně často, nevede k dobrým výsledkům. Má omezené možnosti správného vyhodnocení, a tak nemůže vyvodit optimální podobu zásahu. Princip interdisciplinarit zde neplatí. O dopadech na samotnou památku nemluvě.

Správné řešení spatřuji v těsnějším propojení participujících oborů. V případě poličského sloupu jsem spolupracoval s více než desítkou dalších specialistů (kromě restaurátorů). Zjednodušeně lze spolupráci s nimi v ústřední části průzkumu shrnout do základní osnovy, podle

13 ŠTULC, Josef; SUCHOMEL, Miloš; MAXOVÁ, Ivana. *Péče o kamenné sochařské a stavební památky*, Praha : SÚPP, 1998. ISBN 80-902305-9-8 a KOPECKÁ, Ivana; NEJEDLÝ, Vratislav. *Průzkum historických materiálů, Analytické metody pro restaurování a památkovou péči*. Praha : Grada, 2005. ISBN 80-247-1060-9.

14 Absence zástupce z oboru restaurování je v předkládaném konceptu příspěvku výmluvná.

15 Viz pozn. 13 (Kopecká, Nejedlý, s. 7).

Obr. 6 Polička,
mariánský sloup,
laserové skenování
vybraného mariánského
reliéfu, na snímku
Z. Marek.
(Foto P. Gláser, 2012)

kteří jsem postupoval: seznámení s objektem – konzultace (cíle průzkumu x možnosti oboru) – vlastní průzkum (odběr vzorků, měření) – konzultace výsledků – příp. návrat k vlastnímu průzkumu – dílčí vyhodnocení – celkové vyhodnocení.¹⁶ V praxi byly jednotlivé kroky naplňovány různě, což se mimo jiné odvíjelo od zkušeností konkrétních specialistů s oborem, resp. s potřebami památkové péče. Je logické, že s kolegy, s kterými dlouhodobě spolupracuji, bylo snadné najít společnou řeč a pustit se bez obav do práce. Se zástupci oborů méně využívaných pro restaurátorský průzkum kamenosochařských památek bylo nutné děle diskutovat o potřebách a cílech průzkumu a na druhou stranu bylo z mé strany nutné vynaložit více času na seznámení se s novou specializací, především pak s jejími možnostmi.

V naznačeném postupu je rovněž důležitá možnost návratu k novému zkoumání. To lze jistě označit za obecný požadavek. Potvrzuje se tím pouze známá skutečnost, že každá památka je jedinečná, byť vykazuje obdobné znaky (shodný materiál, prostředí, poškození, autorství apod.).

Pro tuto část prací byla zásadní také otázka pracovního zázemí. Městský úřad nám vyšel maximálně vstříc a pro naše jednání jsme měli, zvláště při nepřízní počasí, k dispozici konferenční místnost. Velkou úlohu plnila také ustavená komise, která se scházela i několikrát do měsíce a diskutovala o průběhu prací. Možnost setrvat delší čas u památky výrazně napomáhala formovat koncepci průzkumových prací a následně i koncepci projektu restaurátorského zásahu.¹⁷

Po metodické stránce bylo asi nejtěžší uchopení laserového 3D skenování.¹⁸ Původně jsem zamýšlel provést pomocí tohoto měření revizi stávajícího fotogrammetrického zaměření a vytvořit důkladnou dokumentaci vybraného detailu, která by v budoucnu mohla pomoci

16 Teoretické schéma je zde prezentováno bez nároků na dokonalost a obecnou platnost a slouží pouze k ilustraci procesu.

17 Nelze zcela vynechat důležitou roli kaváren, hospuděk a podobných podniků, které nabízely přímý výhled na poličský sloup a obstarávaly nám potřebný odstup.

18 Viz např.: FIŠEROVÁ, Věra. *Laserové skenování*. Ústí nad Labem: UJEP, 2012. ISBN 978-80-7414-458-5. Práce je zaměřená na dokumentaci památkového fondu, ale prakticky popisuje použití pouze dvou typů skenerů – HandyScan a MetraScan.

při zachycení projevů postupující degradace nebo např. jako pomůcka pro rekonstrukci. Po konzultacích s příslušným specialistou a po rozpoznání dalších možností techniky a zpracování jsme sestavili novou koncepci, která respektovala pravidla použitých prostředků a pro potřeby průzkumu přinesla další doplňující informace.¹⁹ Přitom bylo nutné stále konfrontovat výsledky laserového měření s vytknutými cíli a neuhýbat z vytyčeného záměru, přestože tato metoda poskytuje daleko více možností a je z mnoha důvodů „láková“.²⁰

Na výše uvedeném příkladu 3D skenování je nejvíce patrný rozdíl mezi mnohooborovostí a mezioborovou spoluprací.²¹ Bez úzké spolupráce by nebylo možné ani přesně zadat požadovaný rozsah zakázky a laserové skenování by se omezilo na standardy používané v běžných aplikacích, jako je např. reverzní inženýrství. Záměrně používám takové přirovnání, aby bylo zřejmé, že jde o zcela rozdílné aplikace s rozdílnou metodikou.

Dalším sledovaným okruhem je otázka objektivitu restaurátorského průzkumu, v užším smyslu objektivita odběru vzorků, prováděných analýz a měření. Příklad poličského sloupu mi v tomto případě poslouží k omezení velmi širokého tématu, které by rozhodně mohlo být nosnou myšlenkou nějaké příští konference, na několik málo praktických poznámek.²²

S otázkou objektivitu jsme jako restaurátoři konfrontováni prakticky v celém průběhu prací, nejvíce při měření a analýzách, které při průzkumu provádíme. Situace je o to složitější, že se při průzkumu kamenosochařských děl potýkáme převážně s různorodým přírodním materiálem, který navíc prošel nejrůznějšími změnami. Záleží jen na našem vzdělání a zkušenostech, do jaké míry je možné naši cestu k výsledkům označit za objektivní.

V určitém okamžiku se musíme rozhodnout, kde provést jaké měření a kde případně odebrat jaký vzorek. Ústředním hlediskem je reprezentativnost. Všechna měření a zkoumané vzorky by měly být dostatečně reprezentativní. Jedině tak můžeme výsledky použít pro popis a vyhodnocení celků. Na cestě k objektivním hodnotám lze tento úsek obrazně přirovnat k chůzi po tenkém ledu. V další fázi přichází na řadu samotné měření a laboratorní analýzy. Konečně se ocitáme na pevnější půdě.²³ Do hry vstupuje řada standardů a nechybí přesné metodické pokyny. Zdá se, že tím je věc vyřešená a výsledky lze přepsat do kolonky vyhodnocení.

Pro skutečně použitelné výsledky je ale nezbytné provést řádnou interpretaci. Znovu je nutné se ptát, jak kvalitní informace jsme získali a o čem vypovídají. Případně je nutné průzkum

19 Mezi nové výstupy patřily dílčí 3D modely s možností měření, pomocné řezy, ortopohledy, dokumentace a rozvin písmo a v neposlední řadě změření měrného povrchu a objemu, které mělo zásadní význam při předběžné kalkulaci nákladů na restaurování.

20 Velký rozmach laserového skenování památkového fondu, kterého jsme dnes svědky, zatím nepřináší na poli dokumentace a restaurování očekávaný posun. Velký potenciál této metody zůstává z mnoha důvodů nevyužitý a 3D skenování se tak paradoxně omezuje na ozvláštňení prezentací. Při chybějící metodice je navíc množství nasbíraných dat těžko využitelné v budoucnu. Zdá se, že v tomto směru se rozhodně nedaří držet krok s novými technickými prostředky.

21 NEJEDLÝ, Vratislav. Na okraj konference „Interdisciplinarita v péči o kulturní dědictví“, Koncept sumarizace fenoménu „interdisciplinarita“ v oblasti památkové péče a restaurování. *e-Monumentica*. 2012, roč. 2, č. 1, s. 3–6, ISSN 1805-1944.

22 Hned na počátku se zřikám pokusů o jakékoliv vymezení samotného termínu objektivitu, který sahá až daleko za filozofii oboru památkové péče.

23 I když otázka objektivitu používaných měření a metod by jistě vydala na pořádnou knihu. Viz např.: KUNEŠ, Petr. Jak si přírodovědci přivlastnili materiál a s ním málem i památky. *Zprávy památkové péče*. 2012, roč. 72, č. 6, str. 541–543. ISSN 1210-5538.

korigovat a vrátit se znovu k měření či novým odběrům vzorků. V tomto kritickém okamžiku se bez mezioborové spolupráce často nelze obejít. Složitým strukturám, které se snažíme poznávat, mnohem lépe odpovídá skutečně široké pojetí interdisciplinarity. Ani tuto část, ve shodě s výše uvedeným, nelze zcela „přenechat“ přírodovědným a technickým oborům. V tomto případě si musíme přiznat, že „vědecké restaurování založené na modelu přírodovědného vnímání uměleckého díla si neví dost dobře rady s jevy, jakými jsou například patina a další změny předmětu restaurování, jejichž hodnoty jsou většinou závislé na osobním subjektivním posouzení skutečnost“.²⁴

V Poličce jsme získali jedno ze zásadních zjištění o mariánském sloupu na základě interakce více oborů. Konkrétně šlo o skladbu sloupu a použití naprosto odlišného materiálu v horních partiích architektury. Při průzkumu bionapadení se nejprve ukázala zajímavá druhová diverzita, která korespondovala s charakterem podkladu. Alespoň v dolních partiích. V horních partiích už ale byla situace, oproti původnímu předpokladu, odlišná. Zatímco dole byly na povrchu kamene architektury zastoupené převážně tzv. lišejníky kyselých skal a nejrůznější tmely porůstaly bazilifilní druhy, v horních částech převládaly bazilifilní druhy i na architektuře. Více jsme se zaměřili na podklad – kamennou hmotu v horních patrech – a po rozboru vzorků kamene petrologické vyšetření prokázalo, že se jedná o písčité spongilit (zjednodušeně opuku) s vysokým obsahem uhličitanové složky. Výsledky dobře zapadly do skládačky dalších zjištění (např. silně erodovaný povrch kamene v horních etážích, odlišná skladba a použití tmelů a konečně i vysoký obsah síranových solí v horních patrech sloupu)²⁵ a v důsledku výrazně napomohly k identifikaci zdrojů poškození a k sestavení projektu obnovy.

Posledním okruhem, kterým se chci zabývat, je otázka kontinuity zásahu. Při restaurování se často setkávám s negativním stanoviskem vůči starším, předcházejícím zásahům. Je to jistě zcela přirozené a často více či méně oprávněný postoj. Starší průzkumy jsou často nevypovídající, restaurátorské zprávy a dokumentace nedostatečné, samo restaurování špatně provedené, tmely jsou standardně příliš tvrdé a nevyhovující barvou i strukturou apod. Je jen otázkou, nakolik jsme při posuzování objektivní a hlavně jak budou restaurátoři v budoucnu psát o naší práci.

V případě poličského sloupu jsem si prošel podobným stádiem. Kvalita zpráv a dokumentací, zvláště u posledního zásahu z roku 1996–1997, byla mizerná a chybělo u nich snad všechno, co by měly správně obsahovat. Trvalo mi hodně dlouho, než jsem ze zpráv získal alespoň nějaké použitelné informace. Výrazné zlepšení přinesly výsledky archivní rešerše a informace z dřívějších oprav se začaly rychle doplňovat.²⁶ I tak ale zůstávala práce s bezesporu významnými historickými a ikonografickými prameny velice nesnadná. V rozdílně naplněných a strukturovaných dílech předchozích restaurátorů bylo téměř nemožné nacházet širší souvislosti.²⁷

Vedle toho jsem samozřejmě řešil strukturu své vlastní práce a rozhodl jsem se zpracovat vybrané (rozpoznané) prvky památky do jednoduché evidence ve formě karet. Rozdělení celého sloupu na prvky sledovalo jednak logickou skladbu (kamenorez), jednak program výzdoby podle umělecko-historického rozboru. Poměrně elegantním řešením bylo nakonec propojení poznatků

24 NEJEDLÝ, Vratislav. Přírodní vědy v památkové péči: Otázky objektivního a subjektivního pohledem památkáře. *Bulletin PPP PRO*. 2011, č. 00, s. 9–10.

25 Při posledním průzkumu a restaurování poličského sloupu (1996–1997) byl vysoký obsah solí v horních etážích přizvaným technologem předem vyloučen a k odběrům vzorků zde vůbec nedošlo.

26 Nutno dodat, že historie oprav byla velmi dobře zpracovaná v publikaci: MAXOVÁ, Ivana; NEJEDLÝ, Vratislav; SUCHOMEL, Miloš; ZAHRADNÍK, Pavel. *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a piliře v okrese Svitavy*. Praha: SÚPP, 1997. ISSN 1210-5538.

27 Někde bylo dokonce těžké určit, co je popis náleзовé situace a co popis zásahu atd.

ze starších zpráv s kartami prvků, kam bylo nakonec možné soustředit i další informace a odkazy. V kartách prvků se tak vytvořil velký potenciál, který jsem zcela určitě nedokázal vyčerpat. Navíc vznikla struktura, která může obstát i při budoucích opravách a dovolí dále třídit a využívat získané informace, což považuji za zásadní vzhledem k ochraně hodnot památky.

Kontinuita zásahu pro mě mimo jiné znamenala akceptovat předchozí restaurátorské zásahy včetně jejich dokumentace a adekvátně na ně odpovědět. Restaurátorský průzkum nemůže být vedený pouze snahou o poznávání „původního“ stavu bez schopnosti uchopit celý „příběh“ památky. Přístup založený na vztahu současného stavu k původnímu může být zavádějící.²⁸ Významného pomocníka nacházíme opět v interdisciplinárním přístupu, který nám umožňuje chápat památku v bohatších souvislostech.

V průběhu práce jsem si stále více uvědomoval potřebu modelových – pilotních projektů, které by mohly do komerční sféry přinést nové poznatky a především jasnější metodiku. V tom spatřuji jednu z možností, jak obor restaurování resp. památkové péče posunout k lepšímu. Výhody pilotního projektu nad standardní zakázkou vidím zejména ve financování a časovém harmonogramu, který by byl adekvátní vytyčeným cílům,²⁹ ve větších možnostech při skládání pracovních týmů a oslovování dalších specialistů a v kvalitě odborného a technického zázemí. V neposlední řadě by měl být dokončený projekt řádně publikovaný.

Na závěr svých poznámek k provádění restaurátorských průzkumů, které vycházejí z mé dosavadní praxe a dokládají je zde nejvíce na příkladu průzkumu mariánského morového sloupu v Poličce v loňském roce, si dovoluji ještě malé shrnutí.

Pro realizaci interdisciplinárního restaurátorského průzkumu jsem jen velmi těžko hledal vzory, zejména literaturu. V českém prostředí je jí citelný nedostatek. Prací o restaurování a restaurátorských realizacích je, podle mého názoru, obecně málo. K dispozici pak zůstávají nejrůznější studentské práce, časopisecké články a zvláště zahraniční literatura. Nové informace a poznatky se dostávají do širšího povědomí velmi ztěžka a obor tak ztrácí schopnost sebereflexe a zlepšení. Zbývá jen doufat, že se tuto publikační propast podaří brzy překlenout.

Interdisciplinární přístup, kdy nejsou obory kladené vedle sebe, ale prolínají se, znamená bezesporu velký přínos pro poznání a ve svém důsledku přináší kvalitnější péči o památku.

Při realizování podobných zakázek vyvstává otázka, zda by nebylo možné vytvořit nějaký modelový příklad – pilotní projekt. Projekt, který by byl pravděpodobně časově náročnější, ne ale nutně finančně, byl by metodicky vedený, měl by dostatečnou odbornou a technickou podporu a byl by nakonec prezentovaný a publikovaný.

28 Narážím tak hlavně na stav poznání historických technik a materiálů včetně často diskutovaných povrchových úprav kamenosochařských děl. Bez poznání širšího kontextu nemá průzkum dostatečně vypovídající hodnotu a snadno pak dochází k nepřesnostem. Např. ke špatnému určení či ztotožnění náleзовé situace.

29 V prostředí komerčních zakázek, kde je prakticky jediným kritériem pro výběr dodavatele nejnižší nabízená cena, nelze očekávat kvalitativní zlepšení.